

DOKUMENTOVÁNÍ V PAMÁTKOVÉ PÉČI A KRITÉRIUM PAMÁTKOVÉ HODNOTY

VÍT JESENSKÝ

Bylo již dříve konstatováno, že profesionální památkáři naší státní památkové péče představují nejsystematičtější organizovanou skupinu odborníků zaznamenávající stav a proměnu našich památek, především našich historických staveb.¹⁾ Přesto nelze říci, že by realizace tohoto pověření odpovídala potřebě vyvolané rozsáhlou proměnou nakládání s památkami v souvislosti se společensko ekonomickými změnami v posledním desetiletí.²⁾ Opakovaně vyslovený názor, že tato situace vyžaduje koncepční a systémové řešení vycházející z analýz a teoretického studia,³⁾ není vzdálen od praktických problémů a odtazitým teoretizováním. Naopak máme na mysli vyústění v praktické řešení, což je vždy základním cílem památkářské práce. Nedávné zkušenosti z praxe dokumentátorů v Památkovém ústavu středních Čech rovněž potvrdily, že specifika památkového dokumentování nejsou ani zdaleka prostou věcí, která je vyřešena odborníky z oboru i mimo něj.⁴⁾ Cílem následujícího stati není zabývat se koncepcí dané činnosti, ale upozornit na jedno podstatné teoretické východisko dokumentační činnosti v památkové péči.

Nejobecnějším cílem památkové péče, nebo spíše péče o předmětné či hmotné kulturní dědictví, je uchovávání fyzického stavu a nehmotných kvalit („poselství“) památek a prezentace obojího, jinak řečeno památkových hodnot.

Památková péče je záměrná činnost, jejichž cílů nelze dosáhnout bez osvojení si památkových hodnot a ztotožnění se s nimi. Tomuto účelu slouží poznávací proces, zvláště v památkářské profesi systematizovaný řadou investigativních a badatelských postupů.

Dokumentační činnost - zaznamenávání, uchovávání a šíření informací - je klíčovým nástrojem všech těchto postupů a zároveň přímým nástrojem uchování a šíření památkových hodnot.⁵⁾

Nejobecnějším cílem dokumentační činnosti v památkové péči je zajištění informací, vypovídajících o památkových hodnotách památky v určitém období. Toto elementární tvrzení se však ani zdaleka neodráží v pojetí a realizaci této činnosti v naší státní památkové péči, především ne v její fázi prvotního získávání informací, pro kterou užíváme termín „dokumentování“.

Koncept památkové hodnoty je klíčový pro celou oblast památkové péče včetně dokumentační činnosti jako její integrální součásti. V rámci tohoto textu nepovažujeme za účelné podávat rozbor tohoto komplikovaného pojmu a omezíme se pouze na zjednodušené konstatování, že památková hodnota je ve skutečnosti strukturovaný soubor dílčích památkových hodnot (lze také mluvit o hodnotovém stavu),⁶⁾ který je určující pro náš vztah k památkám.⁷⁾

Při zkoumání dokumentačních materiálů, které jsou výsledkem dokumentování v širší oblasti památkové péče (stavebně historických průzkumů, umělecko historických rozborů, restaurátorských zpráv, ale i zpráv o archeologických výzkumech, nejrůznějších zaměření, odborných vyjádření atd.), zjistíme, že nejen žádný z nich, ale ani všechny dohromady nepřinášejí informace potřebné pro komplexní hodnocení struktury památkové hodnoty dané památky. U stavebních památek je nejčastější omezení na stavebně historické a technické poznatky, chybí především celá škála informací o socioekonomických vazbách, včetně např.

1) V. Jesenský, *Systematic Heritage Recording in the Field*, International Journal of Heritage Studies, Vol. 4, 3/4/1998, s. 187 - 196.

V. Razím, *K dnešnímu stavu dokumentování památek*, Průzkumy památek 1/1999, s. 1 - 4.

2) Kromě výše uvedených V. Jesenský, *Dokumentační činnost a správa informací o nemovitých objektech v naší památkové praxi*, Zprávy památkové péče 3/1999, s. 89 - 92. Týž, *Dokumentování a dokumentace nemovitých památek v České republice a Evropě (analýza a srovnání)*, zpráva grantového úkolu RSS 119/1996. A. Schubert, *K operativnímu průzkumu a dokumentaci dochovaného stavu architektonických památek, strojopis připravovaného článku*. D. Novotná, *Analýza výpovědní hodnoty podkladů používaných v praxi památkové péče*, Zprávy památkové péče 2/2000, s. 26 - 28.

3) V. Jesenský, viz. pozn. 1, Týž, *Dokumentační... viz. pozn. 2*, R. Lettelier, *Recording, Documentation and Information Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*, ICCROM, UNESCO, ICOMOS, 1994.

4) Při řešení úkolu Menší panská sídla, zámečky a tvrze, části projektu institucionálního výzkumu a vývoje PÚSČ, jehož je autor řešitelem, je cílem dokumentace památkově ohrožených objektů uvedené skupiny památek. Dokumentace je realizována z velké části externisty nepamátkáři a má nestandardní podobu. Při vymezení a specifikaci nároků, jakož i koordinaci a kontrole výsledků, se objevuje celá řada odborných i formálních problémů. V konkrétních objektech se např. diskutovalo vymezení pojmu památkové hodnotný prvek apod. Podobné problémy se při dokumentování dokumentátory - památkáři z PÚSČ neobjevují. Naopak v současné době je po personálním posílení nové koncipován program obsahového a metodického působení oddělení dokumentace a prezentace PÚSČ, při němž vystávají především otázky metodické efektivnosti a komunikace s dalšími kolegy památkáři, odpovědnými za péči o nemovité památky v terénu.

5) Ojedinelou studií, zabývající se otázkami systematiky a managementu dokumentační činnosti v památkové péči, zpracoval R. Lettelier, viz. pozn. 3.

6) M. Radová (Hauserová), *Koncepce památkového zásahu do stavebního díla, její úloha a východiska*, část 1, *Památky a příroda* 1/1987, s. 1 - 9, část 2, *Památky a příroda* 2/19897, s. 65 - 75.

7) V přehledu pojetí památkové hodnoty lze porovnat A. Riegla, *Der Moderne Denkmalkultus, sein Wesen, seine Entstehung*, Wien, 1903, a např. B. Fieldena, *Professional Interdisciplinary Collaboration in Conservation - Is it Possible?*, Final report Suomenlinna Seminar 85, Helsinki, 1988, s. 57 - 63. B. Fielden, J. Jokilehto, *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*, Rome, 1993. V české literatuře se problematice památkových hodnot a jejich vazeb teoreticky věnoval V. Vinter, *Úvod do dějin a teorie památkové péče*, Praha, 1982. Je neuvěřitelnou obžalobou teoretické základny oboru u nás, že poslední studií zabývající zevrubně a přínosně uvedeným tématem je výše uvedená od M. Radové (Hauserové).

vztahů současných majitelů a jejich záměrů, podmínkách stavebního zásahu, širších vazbách sociálních atd. Takovéto informace přitom především památkář, který se má odborně vyjádřit k dalšímu nakládání s památkou, a tedy dalšímu vývoji jejich památkových hodnot, nutně potřebuje. Dokumentování nemovitých památek pro potřeby památkové péče nelze proto vidět jen jako záznam jejich fyzického stavu a jeho vývoje. Ukazuje se tedy, že problém dokumentační činnosti v památkové péči není pouze problémem metod, ale i předmětu dokumentace. Jeho vymezení určujícím hlediskem památkové hodnoty samozřejmě vyžaduje specifické dokumentační priority, ale bez takového vymezení předmětu a účelu dokumentace se zkrsluje i budoucí interpretace jejich výsledků.

Uznáme-li památkovou hodnotu jako kritérium pro dokumentování v památkové péči, pak je třeba od dokumentátora požadovat znalost obecně přijímaného modelu struktury památkových hodnot⁸⁾ i dovednost rozeznávat a zaznamenávat nositele jednotlivých dílčích částí takovéto hodnoty. Jakkoliv je úkolem dokumentování především napomáhat poznávání památkových hodnot, nelze se i zde obejít bez analytického přístupu a hodnocení jednotlivých částí památkové hodnoty. Je jich potřeba především pro posouzení proč a co (v jakém rozsahu) dokumentovat.⁹⁾ V úvahu je přitom třeba brát jak perspektivní vývoj památkové hodnoty, tak skutečnost, že nositele některých, zvláště emocionálních hodnot (např. atmosféry), nelze takřka zaznamenat. Obecně každopádně platí, že pochopení obsahu a vývoje památkové hodnoty je objektivním problémem i pro obor dokumentace.

Ohled na aplikaci při posuzování památkových hodnot vyžaduje také odvozovat rozsah, hloubku a postup dokumentování primárně z konkrétní památky, nikoliv aplikovat obecnější metodu na různé památky. Jinými slovy, drtivá většina památkového dokumentování je nestandardní.¹⁰⁾

Obecně k tématu též L. Tondl, *Hodnocení a hodnoty*, Praha 1999.

8) Je neomluvitelné, že takovýto model nebo strukturu památkových hodnot nemá naše památkové péče dosud oficiálně formulovanou, a trvá tudíž požadavek na ni, publikovaný již před 13 roky M. Radovou (Hauserovou), viz pozn. 6.

9) Na tomto místě je možno zmínit, že metodický souhrn *Guide to Recording Historic Buildings*, který byl zpracován ICOMOS UK v roce 1990, je rovněž strukturován do kapitol dle otázek proč, kdy, kde, co, jak, kdo a kde. Poskytované odpovědi jsou však omezené konkrétní a nepostihují teoretickou podstatu problémů. Obsah průvodce tak rychle zastarává.

10) I když se nabízí k tomuto problému upozornit např. na domácí diskusi o standardním SHP, uvádíme významnější příklad. V USA je v rámci

Snahou dokumentačního záznamu v památkové péči je, aby zůstal historicky objektivním zdrojem informací, na rozdíl od památkových hodnot, které budou na základě takto získaných informací vymezovány a posuzovány. Stejně jako v každé odborné badatelské práci je proto nezbytné rozlišení dokladu - nositele informace a její další interpretace.

Z pojetí dokumentační činnosti jako záměrné výpovědi o památkové hodnotě lze vedle samotného zajištění informací logicky vyvodit další úkol památkového dokumentování - podíl na aplikaci těchto informací. (Jde o jejich promítnutí do památkové hodnoty památky včetně komplexní péče o ni - konkrétně jejich interpretací odpovědnému referentovi, vlastní podíl na posuzování zásahu, šířením osobám zúčastněným na péči - majitelům, dalším institucím, apod.). Zní to sice nelogicky, proč by se zrovna památkář dokumentátor měl starat o aplikaci jím zjištěných poznatků, ale ve skutečnosti to vyplývá ze základního cíle (záměrná výpověď o památkové hodnotě). Jedině takto lze zpětně ověřovat, zda zjištěné údaje o památkové hodnotě vypovídají. Výhodu má dokumentátor - profesionální památkář, který má pro takovou činnost v památkovém ústavu lepší institucionální a organizační podmínky.

Pro dokumentování památek, chápaném jako nástroj pro vnímání a porozumění památkovým hodnotám, lze vymezit i další souvislosti. Památková hodnota je kategorií zájmu památkářů a jejich role při jejím posuzování je nezastupitelná. Je jim také uložena zákonem a institucionálně zajištěna. V našem systému památkové péče nelze očekávat, že by obdobnou roli mohl zaujmout specialista stojící vně oboru. Pro externí zpracovatele dokumentace pro účely památkové péče z toho vyplývá nezbytnost těsnějšího kontaktu s praktickou památkovou péčí a patrně větší zainteresovanost v procesu nakládání s dokumentovanou památkou. Státní památková péče by měla i pro daný účel jasně teoreticky formulovat strukturu i kritéria posuzování památkové hodnoty a zpracovat konkrétní metodické materiály definující a specifikující škálu informací, které by měly být obsahem dokumentačních materiálů.

federálního programu *The Historic American Building Survey* a *Historic American Engineering Record* aplikována stejná metoda dokumentace staveb (včetně ručního kreslení a popisování) po více než 67 let. Výsledky jsou sice porovnatelné, ale naprosto nepostihují památkové kvality a často nejsou schopny zaznamenat různorodost dokumentovaných staveb, nehledě na efektivnost prováděných dokumentačních prací. Viz A. Burns, *Recording Historic Structures*, Washington, 1995.

DOKUMENTATION IN DER DENKMALPFLEGE UND DAS KRITERIUM DES DENKMALWERTES

Das allgemeinste Ziel der Dokumentationstätigkeit in der Denkmalpflege ist die Sicherung der Informationen, die über den Wert des Denkmals in der bestimmten Epoche aussagen. In der kurzen Abhandlung begründet der Autor, dass die Annahme des Denkmalwertes als ein Kriterium des Gegenstandes der Denkmaldokumentation die Voraussetzung der erforderlichen Vollkommenheit des Inhalts und der Methoden dieser Tätigkeit ist. Die Dokumentationstätigkeit in der Denkmalpflege ist von dem Autor als eine absichtliche Aussage über Denk-

malwerte interpretiert und deshalb gehört zu ihr auch ein Anteil an der Applikation der erworbenen Informationen. Die staatliche Denkmalpflege sollte konkrete methodische Unterlagen ausarbeiten, die eine Skala der Informationen definieren und spezifizieren, und die zum Inhalt der Dokumentationmaterialien, die die ganze Struktur des Denkmalwertes zu beurteilen ermöglichen, werden sollten.

(Übersetzung J. Kroupová)